

2. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т / В.Даль. – М., 1979. – Т. 2. – С. 327.

3. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Милосердя>.

Т.В. Тарасова

м. Київ

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ЯК ОСНОВА МОДЕЛЮВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. Розкрито зміст понять “педагогічне моделювання” і “проектування”, обґрунтовано моделювання як важливий метод побудови превентивного виховного середовища ЗНЗ.

Ключові слова: моделювання, проектування, виховне середовище.

Модернізація освіти і виховання передбачає оволодіння як педагогами, так і учнями моделюванням як важливим методом “пізнавальної і управлінської діяльності, який дає змогу адекватно і цілісно відобразити в модельних зображеннях сутність, найважливіші якості і компоненти системи, отримати інформацію щодо її минулого, сьогодення і майбутнього стану, можливостей і умов побудови, функціонування і розвитку” [6, с.16]. Результатом моделювання є створення моделі. З наукової та методичної точок зору, модель є теоретичною конструкцією, що описує, відображає певну діяльність, процес, сукупність характеристик і зв’язків між ними. Критерієм життєдіяльності будь-якої моделі – фізичної, математичної, семантичної – є ступінь її адекватності. Для опису ефективності моделювання багатомірних і багатофакторних явищ у педагогічних дослідженнях застосовують спеціальне поняття: педагогічна валідність. Комплексний (системний) підхід виступає дієвим способом підвищення ступеня валідності моделювання.

Моделювання педагогічних явищ як частина загального методу дослідження дотичне до зародження самої педагогіки. Залежно від характеру завдань визначають два типи педагогічного моделювання: фрагментарно-предметне (об’єктом дослідження виступає один базовий або декілька аспектів-зрізів педагогічної реальності) і знакове (схеми, математичні символи, таблиці, педагогічні технології).

У педагогічній науці метод моделювання обґрунтовується в роботах В. Штоффа, В. Афанасьєва, В. Глинського, О. Дахіна, Г. Суходольського, Е. Гусинського, Є. Степанова, Л. Новикової та інш.

У психолого-педагогічній літературі, дослідженнях зачасти вживається як синонім терміна “педагогічне моделювання” термін “проектування”. Загалом, проектування як вид діяльності спрямований на майбутнє, тому компонентами проектної діяльності можуть бути конкретні моделі, модулі. Таким чином, моделювання виступає окремим прикладом проектної діяльності. Водночас моделювання – найбільш узагальнений вид діяльності, що поширюється на минулий досвід з метою його глибшого осмислення. У теорії педагогічного

проектування визначають такі моделі: прогностичну (забезпечується оптимальний розподіл ресурсів, конкретизується мета); концептуальну (основа її – інформаційна база даних і програми дій), інструментальну (допомагає підготувати засоби і навчити суб'єктів роботі з педагогічними інструментами, моніторингову (забезпечує механізм зворотнього зв'язку, способи корегування відхилень від запланованих результатів), рефлексивну (створюється з метою вироблення рішень у випадку виникнення непередбачуваної ситуації) [1, с.69].

Безпосередньо процес моделювання превентивного виховного середовища ЗНЗ складається із взаємопов'язаних етапів: актуалізації, діагностики, аналізу, конструювання, апробації, корегування і впровадження.

Ключовими поняттями нашого дослідження, окрім моделювання, є превентивність, виховне середовище. Середовище – в класичному розумінні цього слова – все те, що є навколо людини, включаючи соціальне і предметне її оточення. Попри існування варіантів визначення виховного середовища (Л. Новикова, Ю. Мануйлов, Д. Григор'єв, Т. Алексєєнко), для нашого дослідження актуальними є підходи до його побудови: амбівалентний (амбі – обое, валене – маючий силу), тобто подвійне ставлення до предмета; подійний (важливість подій); герменевтичний, що пов'язаний з феноменом толерантності, терпимості. Одночасно виховне середовище створює можливості для розвитку і формування особистості школяра, такі як: свобода прийняття рішення щодо входження у виховне середовище різного типу (культурне, природне, інформаційне тощо); побудова діалогових відносин з людьми різного віку і різних соціальних груп; вибір і змінюваність різних колективів, спільностей, товариств [3].

Виховний процес здійснюється згідно з певними законами і закономірностями, сутність та основні вимоги яких відображені у принципах виховання. Під принципами виховання науковці розуміють загальні провідні положення, які визначають мету, ідеали, зміст, методику та організацію процесу виховання. До принципів виховання висувуються ряд вимог, як-то: обов'язковість, комплексність, рівнозначність, системність, гуманність та особистісна спрямованість (І. Підласий, В. Ягудов). Незнання педагогами принципів виховання не означає невідомості самого процесу, але робить його ненауковим, непослідовним, несистемним, відповідно, малоефективним.

Виходячи із сучасних педагогічних концепцій, основними характеристиками системи принципів виховання вважаються: націленість на виховне і розвиваюче навчання, формування всебічно гармонійно розвиненої особистості вихованця; національна спрямованість, гармонійність, комплексність, конкретність та послідовність виховних впливів; спрямованість на забезпечення ефективності навчально-виховного процесу в різних освітньо-виховних системах [8].

Одночасно досвід навчально-виховної діяльності ЗНЗ свідчить про те, що перелік основних принципів виховання має залишатися відкритим. Тому, моделюючи превентивне виховне середовище ЗНЗ, основними принципами нами визначено:

- принцип гуманізму і демократизму в поєднанні з високою вимогливістю

й повагою до особистості вихованця, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманності спільної діяльності вихователів і вихованців, на єдності їхніх інтересів і прагнень щодо виховання фізично здорової, морально стійкої, духовно багатой, позитивно емоційної особистості;

- принцип природовідповідності, що передбачає відповідність змісту організації навчально-виховного процесу психолого-фізіологічним, індивідуально-типологічним та психічним особливостям учнів;

- принцип суб'єкт-суб'єктного характеру виховних взаємин сприяє перетворенню вихованців на активних і зацікавлених суб'єктів власного самовдосконалення, стимулює їхню внутрішню активність щодо постійного самовиховання; ознайомлення вихованців з ефективними технологіями вдосконалення позитивних якостей і нівелювання негативних;

- принцип виховання в колективі та через колектив, оскільки колектив, будучи об'єктом виховних впливів суб'єктів виховання, водночас виконує функції суб'єкта виховання щодо своїх членів. Будь-який колектив – це місце для самовираження і самоутвердження особистості, яке виконує ряд функцій: світоглядну, адаптаційну, перевиховну, суспільно-господарську, культурну;

- принцип наступності, активності, неперервності та конкретності виховних заходів стосується як змістового, так і процесуального компонентів процесу виховання, тобто визначає спрямованість, тональність, зміст, логіку й послідовність виховного процесу в сучасних умовах. Порушення правил системності та послідовності у вихованні спричиняє набуття вихованцями уривчастих знань, недовершених навичок і вмій гідної поведінки;

- принцип оптимізації виховного процесу, полягає у продуманому виборі змісту, методів, форм і прийомів виховного впливу, які забезпечують найкращий виховний ефект;

- принцип ситуаційної соціальної адекватності, стратегічної цілісності і багатоаспектності, що визначають єдину стратегію профілактичної діяльності (відповідно до ситуації середовища і розвитку дитини) у сполученні її різних аспектів: особистісного (позитивний розвиток ресурсів особистості); поведінкового (цілеспрямоване формування міцних навичок і стратегій поведінки); просторово-централізованого (активне формування систем соціальної підтримки в рамках превентивного і реабілітаційного простору);

- принцип пріоритету позитивних впливів (підкріплень) над негативними (заборонами) – супротив усталеній звичці педагогів фіксувати увагу дитини лише на її недоліках, яка сприяє формуванню в останніх заниженої самооцінки;

- принцип соціального загартування дітей, який передбачає включення школярів у ситуації, що потребують вольових зусиль для подолання негативного впливу соціуму, розвитку духовних і морально-вольових якостей;

- принцип поєднання збережувальної і тренувальної стратегії – це створення умов для балансу розвитку (егоїстичні мотиви дорослих, низька педобізнаність, “заспокійлива” стратегія поведінки вчителя і ризиківана індивідуалізована поведінка творчого педагога) і адаптаційних можливостей школяра у підготовці його до зустрічі з небажаним ризиками середовища [5, с.7].

Таким чином, конкретна модель побудови превентивного виховного середовища загальноосвітньої школи, що базується на результатах психолого-педагогічної діагностики, визначається не лише теоретичними підходами, але і реальними умовами функціонування і розвитку закладу освіти, його традиціями, характером соціокультурного оточення, специфікою розташування (мегаполіс, сільська місцевість, мале місто тощо), наявними ресурсами (навчально-методичними, кадровими, фінансовими, матеріально-технічними, економічними, нормативно-правовими, управлінськими), особливостями контингенту учнів, продуктивністю партнерської взаємодії, морально-психологічною атмосферою закладу, що визначає стосунки між педагогами, учнями, батьками, їхніми ціннісними орієнтаціями і запитами щодо підготовленості громадянина країни.

Література

1. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование [Текст] : монография / А. Н. Дахин. – Новосибирск : Новосибирский институт повышения квалификации и переподготовки работников образования, 2005. – 230 с.
2. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. –1040с.
3. Кулешова И. В. Воспитательная система школы: от А до Я / И. В. Кулешова, Д. В. Григорьев, П. В. Степанов. – М. : Просвещение, 2007.
4. Пихтіна Н. П. Основи наукових досліджень в опорних схемах : наук.-метод. посіб / Н. П. Пихтіна, С. О. Нестерець. – Ніжин, НДУ ім. Гоголя, 2007. – 44 с.
5. Смирнов Н. К. Школа и здоровье учащихся / Н. К. Смирнов // Школа и производство. – 2007.–№1. – С. 7–9.
6. Степанов Е. Н. Методология моделирования воспитательной системы образовательного учреждения / Е. Н. Степанов // Педагогика. – 2001. – №4.– С. 14–19.
7. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.–Ленинград : Наука. 1966. – 104 с.
8. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

А.В. Хижняк
м. Київ

КРИТЕРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МІСЬКИХ СТАРШОКЛАСНИЦЬ

Анотація. Визначено компоненти, критерії, показники та рівні професійного самовизначення міських старшокласниць.

Ключові слова: професійне самовизначення, старшокласниці, міська сім'я, рівні професійного самовизначення.

Професійне самовизначення – це вибір не лише професійного майбутнього, а й стилю життя. Тому так важливо допомогти підростаючим особистостям обрати правильну професію, яка б відповідала їхнім схильностям, нахилам, можливостям і у майбутньому не лише приносила задоволення, але й допомогла б самореалізуватися.

Проблемам профорієнтації та професійного самовизначення школярів присвячені наукові праці як педагогів (Л. Артем'євої, В. Мачуського,